

מנחות קט

משה שווערד

1. תפארת ישראל - יכין מסכת מנחות פרק יג
(ס) אין זו עולה. מדנדר שלא כדרך המתנדבים [כלעיל פי"ב מ"ג]: [כל' לשיטתו ד' קג].

2. מתנה על מה שכתוב בתורה

• תוספות מסכת כתובות דף נו עמוד א

הרי זו מקודשת ותנאו בטל - ...דהא תניא בפרק ב' דנזיר (דף יא. ושם) הריני נזיר ע"מ שאשתה יין ואטמא למתים הרי זה נזיר ואסור בכולן מפני שמתנה על מה שכתוב בתורה והתם לא שייך לשנויי הכי ואור"י דאי לאו דילפינן מתנאי בני גד ובני ראובן ה"א דשום תנאי אינו מבטל את המעשה ואפילו לא יתקיים בסוף המעשה קיים והשתא דילפינן מהתם דמהני תנאי לבטל המעשה אמרינן דדוקא כשאינו מתנה על מה שכתוב בתורה דומיא דבני גד ובני ראובן שלא התנו על מה שכתוב בתורה וא"ת הא דתנן בפרק בתרא דמנחות (דף קט.) הריני נזיר ע"מ שאגלח בבית חוניו יגלח בבית המקדש ואם גלח בבית חוניו יצא ומפרש בגמרא היינו טעמא דהאי גברא לצעורי נפשיה קא מכוין אמר אם סגי בבית חוניו טרחנא פירוש הלכך אם רצה לגלח במקדש חל עליו נזירות ואם אינו יכול או אם אינו רוצה לטרוח אדעתא דהכי לא נדר אגלאי מלתא דלא הוי נזיר והיינו פירוש יצא כלומר שלא חלה עליו הנזירות והשתא אמאי והא מתנה על מה שכתוב בתורה הוא דאין גילוח אלא במקדש ואר"י דלא אמרינן מתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל אלא היכא שמתכוין לעקור מה שכתוב בתורה אבל התם סבור הוא שיש מצוה בבית חוניו כמו בבית המקדש ואין מתכוין לעקור אית לן למילף מתנאי דבני גד ובני ראובן ...

• תוספות מסכת ראש השנה דף ו עמוד א | "כגון דאמר הרי עלי עולה על מנת שאיני חייב באחריותה"
על מנת שלא אתחייב באחריותה - לא דמי למתנה על מה שכתוב בתורה.

• תוספות הרא"ש מסכת ראש השנה דף ו עמוד א
על מנת שלא אתחייב באחריות. ולא דמי למתנה על מה שכתוב בתורה דכיון דאיכא נדבה שדינה בכך מסתמא לדעת כן הוא נודר שיהא נדרו כנדבה.

• חידושי הריטב"א מסכת ראש השנה דף ו עמוד א
אמר רבא משכחת לה כו'. וא"ת היכי אמרינן הכא דמהני ליה תנאה למגרע מדינו דהא אמרינן במסכת יו"ט (ביצה י"ט ב') האומר הרי עלי תודה ואצא בה ידי חגיגה חייב להביא תודה וחגיגה אלמא לא מהני ליה תנאה, וכיון דאמר הרי עלי תודה נתחייב בה ותנאה דאמר כמאן דליתיה דמי כיון שדין תורה להביא מן החולין, ולא מצי לומר כיון דתנאה ליתיה אף נדרא ליתא, וי"ל דשאני התם שאם אתה מקיים תנאו נמצא שאין בנדרו כלום והוציא דבריו לבטלה שהרי אינו מביא נדר של כלום וזה ודאי לנדר נתכוין, אבל הכא אין נדרו לבטלה שהרי מחוייב בנדבה, ולא נהירא דהניחא לר"מ דאמר (ערכין ה' א') אין אדם מוציא דבריו לבטלה אלא לרבנן מאי איכא למימר, והנכון דלעולם לא מהני תנאה לעקור דין תורה והתם כיון דנדר ודבר תורה שאינו באה אלא מן החולין לאו כל כמיניה לאפקועי בה חיוב תודה דרמי עליה, אבל הכא בנדר עצמו מה שחייב באחריותו אינו מגזירת הכתוב אלא משום דשיעבד עצמו לכך דכיון דאמר עלי אטעיניה על כתפיה לחיובי באחריותו (מגילה ח' א'), וכיון שכן כל היכא דפירש תוך כדי דבור שאינו מקבל עליו אחריותו שוב אין לנו עליו כלום, ויש מתרצים דהתם שלא אמר על מנת אלא ואצא בה דיינינן ליה דהכי קאמר שיצא בה אם יוכל מן הדין, דאי על מנת קאמר הוה ליה לפרושי.

3. כהן פסול ל...

• תוספות מסכת מנחות דף קט עמוד א
לא ישמשו במקדש בירושלים - בספר הזהיר כתוב כהן שהמיר דתו לא ישא את כפיו ולא יקרא ראשון דכתיב וקדשתו והוא אחליה לקדושתיה ועבדו ליה רבנן מעלה מפני דרכי שלום והאי כיון דאידיחי אידחי כדתנן הכהנים ששמשו בבית חוניו לא ישמשו במקדש שבירושלים ורש"י פירש דכשר וזה לשונו הרי אלו כבעלי מומין כו' מהכא נפקא לן דכהן שהמיר דתו וחזר בתשובה כשר לדוכן שהרי לא מצינו כהן בעל מום שיהא פסול לדוכן אלא אם היה לו מום בידינו כדאמרינן במגילה (דף כד:) מפני שהעם מסתכלין בו ותו הא דקתני לא ישמשו במקדש

בירושלים ולהכי איצטריך בירושלים לאשמועינן דבנוב וגבעון היו מותרין לשמש כל שכן בזמן הזה שאין שירות ואין מקדש דודאי כשר לדוכן ולקרות בתורה תחילה ותו אמרינן (תענית דף כז.) אי מה משרת בעל מום לא אף מברך בעל מום לא ת"ל לעמוד לשרת לעמידה הקשתיו ולא לדבר אחר עד כאן לשונו.

• **שולחן ערוך אורח חיים הלכות נשיאת כפים ונפילת אפים סימן קכח סעיף לו**

(קלה) נד מומר לעבודת אלילים לא ישא את כפיו; (קלה) וי"א שאם עשה תשובה, נושא כפיו (וכן עיקר); * ואם נאנס, לדברי הכל נושא כפיו.

• **משנה ברורה סימן קכח**

(קלה) מומר לע"ג וכו' - בין בשוגג ובין במזיד ואפילו עשה תשובה דילפינן מעבודה שהוא פסול לה וכדכתיב אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלים וגו'. אם הבטיח להמיר וחזר לא נפסל לכו"ע. כתבו האחרונים דאפילו אם המיר לדת ישמעאלים שאינן עובדים ע"ג אפ"ה נקרא מומר ולא ישא כפיו. וכן אם הוא מומר לחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעו"ג ולא ישא כפיו:
(קלה) וי"א שאם עשה תשובה וכו' - היינו אפילו עבד ע"ג במזיד:

• **ביאור הלכה סימן קכח**

* ואם נאנס - עיין מ"ב ולא העתקנו דעת הפר"ח ומהר"ם די בוטון [מובא בכנה"ג] שאוסרין אפילו בלא עביד מעשה כ"א בהשתחואה והודאה גרידא חדא דלא נ"מ כולי האי לדידן דקי"ל כדעה שניה דתשובה מועיל ...

• **רמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק ט הלכה יג**

כל כהן שעבד ע"ז בין במזיד בין בשוגג אע"פ שחזר בתשובה גמורה ה"ז לא ישמש במקדש לעולם שנאמר ולא יגשו אלי לכהן לי, אחד העובד אותה בשירות כגון שנעשה כומר לע"ז או המשתחוה לה או המודה בה וקבלה עליו באלוה הרי זה פסול לעולם, עבר והקריב אין קרבנו ריח ניחוח אע"פ שהיה שוגג בעת ששרת או שהשתחוה או שהודה, אבל השוחט לע"ז בשוגג אם עבר והקריב קרבנו ריח ניחוח ונתקבל שהרי לא שרת ולא נעשה כומר אלא שחט בלבד והוא שוגג ואע"פ כן לכתחלה לא יעבד.

• **כסף משנה הלכות ביאת המקדש פרק ט הלכה יג**

כל כהן שעבד ע"ז בין במזיד בין בשוגג וכו' ה"ז לא ישמש במקדש לעולם וכו'. בסוף מנחות (דף ק"ט:) אפליגו רב נחמן ורב ששת בעבד בשוגג ופסקו **כרב ששת דהלכתא בנותיה באיסורי**. ומה שכתב אחד העובד אותה בשירות כגון שנעשה כומר לע"ז או המשתחוה לה או המודה בה וקבלה עליו באלוה הרי זה פסול לעולם עבר והקריב אין קרבנו ריח ניחוח אע"פ שהיה שוגג בעת ששרת וכו'. גם זה שם פלוגתא דרב נחמן ורב ששת בהיה שוגג ופסקו **כרב ששת**. ומ"ש אבל השוחט לע"ז בשוגג אם עבר והקריב קרבנו ריח ניחוח. שם אמר רב יהודה כהן ששחט לע"ז קרבנו ריח ניחוח משום דכתיב יען אשר ישרתו אותם לפני גלוליהם וכו' ולא יגשו אלי לכהן לי אי עבד שירות אין שחיטה לאו שירות הוא וגבי פלוגתא דרב נחמן ורב ששת בשגג בזריקה לע"ז א"ר נחמן מנא אמינא לה דתניא וכפר הכהן על הנפש השוגגת בחטאה בשגגה מלמד שהכהן מתכפר ע"י עצמו (בעון ע"ז) במאי אילימא בשחיטה מאי איריא שוגג אפי' מזיד נמי אלא לאו בזריקה ורב ששת אמר לך לעולם בשחיטה ובמזיד לא נעשה משרת לע"ז ואע"ג דפשטא דברייתא משמע שהוא מתכפר על ידי עצמו אפילו לכתחילה סובר רבינו דמכיון דרב יהודה נקט קרבנו ריח ניחוח דמשמע אם עבר והקריב נתקבל אבל לכתחלה לא יקריב אית לן לפרושי דברייתא נמי מתכפר ע"י עצמו בדיעבד קאמר:

• **ספר איזהו מקומן**

ד' במושב זקנים לבעלי החוסי' (שמות לב. ה.) הקשה ר"י איך אהרן הכהן היה כשר לעבודה והלא אמר 'חג לה' מחר, וכהן שעבד בבית חונוי נפסל לעבודה, ותירץ דח"ו לא עבד בעגל וכוונתו שאמר חג לה' מחר - מן העגל. (הוצא נמסר הראשונים אום ל"ב.)
ה' מומר לכל התורה או לחלל שבתות: האם גם מומר לכל התורה או לחלל שבתות שדינו כעובד עבודה זרה (פי' מולין ה.) אם עבד בבית המקדש עבודתו פסולה - ע"י אחיעזר (מ"ג רש"י נ', ומ"ד סי' ס"ח) שנקט דרך עובד ע"ז ממש בלבד, וע"ע זבח תורה (ד"ה והלכתא).

4. ספר איזהו מקומן

ב] כהן גדול וכהנים הצנועים היו מברכין בשם אף לאחר מכן:

יש לעיין דבסוגיין איתא דמשמת שמעון הצדיק נמנעו הכהנים מלברך בשם, ואילו בקידושין עו. איתא "משרבו פריצים היו מוסרים אותו לצנועים שבכהונה ומבליעין אותו בנעימת אחיהם", ואיתא התם דר' טרפון שמע הכהן גדול שהבליע השם בנעימת אחיו הכהנים, והרי ר"ט בסוף בית שני היה ושמעון הצדיק בתחילתו.

והראוני דמהרש"א בקידושין שם כתב לחלק דכל הכהנים נמנעו מלברך בשם אבל הכהן גדול לא היה נמנע, ולפי"ז צ"ל דגם הכהנים הצנועים לא היו נמנעים כדאיתא בקידושין שם, וצ"ע, וגם צ"ע לטעם התוס' בסוטה [שהוכר לעיל אות א'] דלא היה גילוי שכינה. וצ"ל דלכהן גדול לעולם איכא גילוי שכינה. ובוה ניתא כיצד היה כהן גדול ביום הכיפורים מזכיר שם המפורש עשר פעמים, ומשמע דאף לאחר שמת שמעון הצדיק - עי' רש"י סוטה לח.

והשפ"א ביומא לט: תירץ שלא נמנעו אלא מלברך בקול רם אבל היו מבליעין אותו. או י"ל דלא היו חכמים כ"כ שיודעים לברך בשם המפורש, אבל קצת יחידים היו יודעים, ומהם שמע ר' טרפון. וגם זה צ"ע כדלעיל.

5. ספר איזהו מקומן

'בקשו אחיו הכהנים להרגו - הא דביקשו להורגו נראה דהוא עפ"י דין המשנה בסנהדרין פא: דכהן ששימש בטומאה אין אחיו הכהנים מביאין אותו לבי"ד אלא פרחי

כהונה מוציאין אותו לחוץ ומפציעין את מוחו בגזירין.

ומקור הדין הזה הביא הרדב"ז (נילמ"ק ד. ג.). בשם הר"ן בסנהדרין שהוא הלכה לממ"ס דומיא דקנאים פוגעין בו. אך הרדב"ז עצמו מפרש דתקנת חכמים הוא כעין שאמרו בסנהדרין מז. דבי"ד מכין ועונשין שלא מן הדין, כיון דסו"ס חייב מיתה בידי שמים והכהנים הפקידו עצמן לכך אם ישמשו בטומאה, יערי"ש.

ד"ה והעלה - ונראה דלכני נח היה מעלה הנודרים נדרים ונדבות:

המפרשים הקשו דהא דעת ר' יוסי בזבחים מה. דאף בקרבן עכו"ם חייב על שחוטי חוץ.

ובדרך אחרת מתרץ הצ"ק: דחוניו עצמו לא הקריב רק הם עצמן הקריבו כפי אשר הורם, ולהורות להם שרי כדאיחא בזבחים קטו: וכן ביאר השפ"א. וע"ע מש"כ לישב העול"ש. ומהלך אחר כתבו הקר"א בזבחים שם, והמקדש דוד (ס. ט.), וחזו"א (קמ"א מ"א. ל.). דהא דקאמר ר' יוסי דקדשי עכו"ם השוחטן בחוץ חייב ה"מ כשהקדישם להקריבן במקדש, וא"כ י"ל דהכא מיירי דהקדישום בתורת קדשי בני נח להקריבן בחוץ. ואך שיטת חוסי עצמן מוכחת דלא ס"ל חילוק זה, מדלא חירצו כן בזבחים ריש קטו: ע"ש.

המפרשים הקשו דהא דעת ר' יוסי בזבחים מה. דאף בקרבן עכו"ם חייב על שחוטי חוץ.

והצ"ק פירש דכהא גופה נחלקו ר"מ ור"י בסוגיין, דר"מ סבר כר' יוסי וא"כ ודאי לא הקריב קדשי עכו"ם לשם שמים דהא אסורין בשחיטת חוץ וע"כ ס"ל דהעלה לשם עבודה זרה, ור' יהודה ס"ל כר"ש דבקדשי עכו"ם פטור על שחוטי חוץ ושפיר העלן לשם שמים. ועיי"ש שלפ"ז מישב קושית התוס' במגילה י. איך מקריבין בבית חוניו בטומאה דהלא גזרו טומאה על ארץ העמים. וראה ברש"ש ועול"ש שהשיגו עליו.

וראה עוד בהגהות מהרש"ם כאן שכתב בשם יערות דבש, דאיסור שחוטי חוץ הוא רק בא"י ולא בחו"ל, וצ"ע.

חוניו בני ישמש תחתי. התוספות כתבו דחוניו לא היה ממלא מקום אביו רק ביראת חטא ולא בתורה, ואפ"ה סגי בהכי. ובאמת יש להקשות על צדיק גדול כשמעון הצדיק איך עבד הכי למנות כהן הגדול מי שאינו גדול בתורה, והא בעינן הכהן הגדול מאחיו בכל דבר. ואפשר לומר דהיינו דוקא כשממנין כהן הגדול בתחילה, אבל הווכח ע"י ירושה וזכה אפ"פ שאינו גדול בתורה כל כך, דהתורה זיכה לו מדכתיב [ויקרא טו, לב] תחת אביו, ולכן היה סבר שמעון הצדיק דהתורה זכתה לו לחוניו כיון שממלא מקומו ביראת חטא, ומ"מ נראה דעכ"פ היה יודע הדינים הנצרכים, רק הוה טעי בזה כמה שסבר אפשר דכהן הגדול בשעת חינוך רשאי ללבוש בגדים אלו ולא לעבוד עבודה רק שיהיו לכבוד ולתפארת, וכיון שלא ראה מעולם כהן הגדול ביום חינוכו, שהרי שמעון הצדיק היה משמש ארבעים שנה,

וא"כ בודאי קרוב הדבר שחוניו לא ראה אותו ביום חנוכו שלא היה זקן כל כך, א"כ לא ידע זה הדין, ומאן דלא ידע הא אטו אינו ראוי להיות כהן הגדול כיון דעכ"פ ידע עיקרי הדינים הפוסלים בעבודה, ולא היה רוצה לעבוד בהם, והרי כמה דינים תלויים בקבלה ואינן מפורשים בתורה, אע"ג דאמרינן בחגיגה [יא, א] עבודות מכתב כתיבן, מ"מ לא כולו דינים כתיבין, כמבואר במסכתות אלו. וכל זה לדעת ר"מ, אבל לדעת רבי יהודה בלאו הכי הכל נחא, ד"ל דהיה באמת גדול בתורה ג"כ, וזוה נראה דעת הרמב"ם [בפיהמ"ש] שכתב שלא עבד עבודה כלל, אע"פ שנראה שכתב כן רק אליבא דרבי יהודה, מ"מ י"ל דגם אליבא דר"מ היה

בענין איך כה"ג נכנס לקה"ק ביו"כ

קטו

רבינו יוסף ענגיל על התורה / פרשת אחרי-מות

פרשת אחרי-מות

טז-יז. וכל אדם לא יהיה באהל מועד.

בויקרא רבה פרשה כא: וכל אדם לא יהיה באהל מועד כו' אמר רבי אבהו וכהן גדול לא אדם הוא אלא כההיא דאמר ר' פנחס בשעה שהיה רה"ק שורה עליו היו פניו בוערות כלפידים עליו הה"ד כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' עכ"ל. הכוונה אסיפא דקרא דמסיים כי מלאך ה' צבאות הוא, והיינו דכיון שהיו פניו בוערות כלפידים היה נחשב מלאך ולא אדם ואינו בכלל האיסור דוכל אדם לא יהיה וגו'.

ועיין בש"ך עה"ת כאן שהעתיק כן לשון המדרש עצמו א"ר פנחס בשעה שהיה רה"ק שורה עליו היו פניו בוערות כלפידים שנאמר כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' כי מלאך ד' צבקות הוא הוא מלאך ולא אדם, עכ"ל. ומוכח דמלאך אינו בכלל אדם. ואולם צ"ע, שהרי ממקרא זה עצמו דוכל אדם לא יהי וגו' דרשי' בירושלמי דאפי מלאך אסור להיות שם וכנ"ל, וכבר עמד בזה המתנות כהונה שם, וכתב דר"פ פליג אההוא דירושלמי וסבר דוכל אדם הוא כמשמעו אדם ולא מלאך, עיי"ש, וא"כ לפ"ז ספק זה אי מלאך נקרא אדם או לא"י במחלוקת הוא שנוי.

ספר פרי צדיק לערב יום הכפורים - אות ג

[ג] במדרש (אחרי סו"פ כ"א) על פסוק וכל אדם לא יהיה באהל מועד בשנה שמת בה שמעון הצדיק וכו' אמר להם בכל שנה ושנה היה זקן אחד לבוש לבנים וכו' שנה זו נכנס עמי ולא יצא עמי אמר ר' אבהו ומי יאמר שאדם היה ולא הקדוש ברוך הוא בכבודו היה נכנס ויוצא עמו אמר ר' אבהו וכהן גדול לא אדם היה אלא כההוא דאר"ס בשעה שהיה רוח הקודש שורה עליו היו פניו בוערות כלפידים הדא הוא דכתיב כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' כי מלאך ה' צבאות הוא. וכבר תמה המתנות כהונה דמקודם אמר ר' אבהו שהיה הקדוש ברוך הוא בכבודו ליישב מה שנאמר וכל אדם לא יהיה וכדרשת הירושלמי אפילו אותן שכתב בהן ודמות פניהם פני אדם. ואחר כך מסיים על שאלתו וכהן גדול לאו אדם היה אלא שהיה מלאך נראה שחזר בו ופירש וכל אדם כמשמעו. וקשה לומר על ר' אבהו שהוא בעצמו אמר ב' המאמרים שחזר בו. אך הענין שהכהן גדול בכניסתו לקודש הקדשים לא היה לו שום גוף מעולם הזה שהיה לו התפשטות הגשמיות לגמרי והיה נשאר בו רק בחינת נשמה נר ה' נשמת אדם. דאהרן הכהן היה שורש תורה שבעל פה דכתיב כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, והיינו פי ה'. וכמו שאמר בזהר הקדוש (ח"ג ר"א ב') אתקדש יומא סליק פומא דשליט על כולא פי ה'. ובספר יצירה חשב שבשבת נברא פה בנפש ובודאי היה לאדם הראשון הפה גם בערב שבת שהרי דיבר אדם הראשון בערב שבת עם השם יתברך וקרא שמות. רק פי ה', היינו בחינת תורה שבעל פה שזה נברא בשבת כמו שכתוב בזהר הקדוש (ח"א מ"ז ב') ויכל אלהים ביום השביעי דא תורה שבעל פה. ובשבת דאיתא בזהר הקדוש שהוא יומא דנשמתין ולא יומא דגופא אז בכח האדם לדבר דבר שיהיה דברי אלהים חיים ויהיה נקרא פי ה' שהשם יתברך שוכן בלב כמו שנאמר (שהש"ר ה' ב') היכן מצינו שנקרא הקדוש ברוך הוא לבן של ישראל דכתיב צור לבבי וחלקי אלהים לעולם והפה שליח הלב ועל זה נאמר כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא פירוש מלאך ה' צבאות הוא קאי על התורה שיבקשו מפיהו שהוא מלאך ה', היינו שליח הלב שהוא השם יתברך שנקרא צור לבבי וחלקי אלהים לעולם. אבל הכהן גדול כשנכנס לקודש הקדשים שם נתפשט מכל גשם ועניני הגוף והיה רק כנשמה בלא גוף וכמו שנאמר ויפה באפיו נשמת חיים ואיתא בתיקונים מאן דנפח מתוכו נפח ולא היה כלל בכלל אדם אפילו כאותן שכתב בהן ודמות פניהם פני אדם שהיה אז גדול ממלאך. ושם בקודש הקדשים לא היה לו שום דיבור כלל שהתפלה שהיה מתפלל היה בהיכל כמו שאמר (יומא נ"ב ע"ב) ושפיר כתיב וכל אדם לא יהיה וגו'. והוא גם כן בכלל מה שאמר הקדוש ברוך הוא בכבודו היה נכנס עמו וכו'. ומטעם זה נקרא הכהן גדול בכל סדר היום אישי כהן גדול שהוא מלשון אש שאז היה כהן גדול בבחינת אש אוכלה אש נשמתא בלא גופא ...